

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YERLEŞTİRME ADLARI: HASAN ALİ TOPTAŞ ROMANLARI ÖRNEĞİ

PLACEMENT NAMES IN TURKEY TURKISH: AN EXAMPLE OF HASAN ALİ TOPTAŞ'S NOVELS

Hande ÜNVER ÖZDOĞAN * Öz

Uzam kavramı cisimlerin, varlıkların birbirine göre boşluk, mahâl, mevki, yön, mesafe yani konum boyutuyla anlatılıyorsa uzay; insanla iç içe oluşuyla anlatılıyorsa mekân; coğrafi manada anlatılıyorsa yer ifadesi taşır. Dolayısıyla uzam, dilde hem varlığın, eşyanın yerleşmesini anlatan konumlamayı hem de konumlanan nesnelere, varlıkların içinde bulunduğu inşa edilmiş mekânları ya da doğal coğrafi yerleri açıklar. Uzamın konum ifadesinde yerleştirme ön plandadır. Yerleştirmede ise uzamsal konuma sahip bir varlığın başka bir varlık aracılığıyla anlatılmasıyla uzamsal ilişki ortaya çıkarır. Buna göre yerleştirme için a. yerleştirilen varlık b. yerleştirmede işaret olarak kullanılan varlık c. bu varlıklar arasındaki ilişki gereklidir. Bir varlığın diğerine göre yerleştirilmesi ise varlığın sahip olduğu özelliklere ve yerleştirilmenin durumuna göre çeşitli yerleştirme adlarıyla gerçekleşir. Bu çalışmada Hasan Ali Toptaş'a ait "Kuşlar Yasına Gider", "Bin Hüzünlü Haz" ve "Sonsuzluğa Nokta" adlı romanlar derlem olarak seçilmiştir. Çalışmada, romanlarda yer alan yerleştirme adlarının bağlam içerisinde dilbilgisel uzama nasıl hizmet ettiği incelenmektedir. Böylece Türkiye Türkçesindeki yerleştirme adları, bu yerleştirme adlarının söyleme katkısı, kullanım biçimleri ve sıklıklarına dair bilgi vermek amaçlanmaktadır. Çalışmada uzamsal ilişkilerde yerleşmeyi betimleyen yerleştirme sözcükleri, içsel ve dışsal olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Buna göre Türkiye Türkçesinde içsel yerleştirme sözcükleri, dışsal yerleştirme sözcüklerine göre daha çok yer almaktadır ve yerleşmeyi daha somut olarak ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Yerleştirme adları, konum ifadesi, dilbilgisel uzam, söylem çözümlemesi

Keywords

Placement names, location expression, grammatical space, discourse analysis

Abstract

If the concept of space is described with the dimensions of space, locus, location, direction, distance, that is, position relative to each other, it carries the expression of space. If it is described as intertwined with people, it carries the expression of location. If it is described in a geographical sense, it carries the expression of place. Therefore, the concept of space refers to both the positioning that describes the settlement of the entity and the goods, and the built spaces or natural geographical places where the positioned objects and entities are located. Explanation of a spatial entity through another entity reveals spatial relationships. Placement names are among the important encoders that inform the locations of entities relative to each other in the space expression. For placement a. the entity that is placed, b. the entity that is used

* Öğr. Gör., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü
ORCID: 0000-0001-9281-5247
hande.unver@alanya.edu.tr
Alanya/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: 27/04/2021
Kabul Tarihi: 25/10/2021

as a sign in the placement c. The relationship between these entities is necessary. In this study, the novels "Kuşlar Yasına Gider", "Bin Hüzünlü Haz" and "Sonsuzluğa Nokta", by Hasan Ali Toptaş was chosen as a collection. In the study, it will be tried to examine how the placement names in the novels serve grammatical extension within the context. Thus, an information will be given about placement names in Turkey Turkish their usage patterns and frequencies and will be given demonstrate an idea of how to examine them. Accordingly, in Turkey Turkish, internal placement names are more common than external placement names and express placement more clearly.

GİRİŞ

Türkçe Sözlükte “Algılanan nesnelere temel niteliği; bir nesnenin uzayda kapladığı yer, *vüsat*” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011, s. 2434) şeklinde açıklanan “uzam” kavramı, kişi ve zaman unsurlarıyla birlikte anlatının temel unsurlarındandır. Bugün pek çok bilim dalının konusu olan *uzam* kavramı, geometri ve matematikte daha çok *uzay* sözcüğüyle; sosyal bilimler ve felsefede ise *mekân* ya da *uzam* sözcükleriyle karşılanır. Dilbilimde ise *uzam*, cisimlerin, kavramların birbirine göre boşluk, mahâl, mevki, yön, mesafe yani *konum* boyutuyla anlatılıyorsa *uzaya*; insanla iç içe oluşuyla coğrafi manada anlatılıyorsa *mekâna* yaklaşır. Dolayısıyla uzam kavramı, dilde hem varlığın, eşyanın yerleşmesini anlatan konumlamayı hem de konumlanan nesnelere, varlıkların içinde bulunduğu inşa edilmiş mekânları ya da doğal coğrafi yerleri ifade eder.

Uzam bilgisi, dilbilimde daha çok nesnelere ve eylemlerin konumlandırabildiği alan anlamıyla, varlıkların yerleştirilmesi açısından incelenirken dilbilgisinde hem konum hem yer anlamsal rolüyle incelenmeye müsaittir. 1970’lerde *Bilişsel Dilbilim* (*Cognitive Grammar*) incelenmeye başlan uzamın konumsal özelliği cisimlerin uzayda birbirine göre yer kaplayış durumunu, duruş biçimini, pozisyonu anlatır. Bu yaklaşım biçimi, dile bilişsel açıdan bakarak dilbilimin bir alt dalını oluşturur. Bilişsel dilbilim dilin beyindeki işleviyle ilgilenir. Buna göre dil, insan bilişsel sisteminin alt kategorilerinden birini oluşturur. Uzam ise beyin algılama ve yorumlama süreci içerisinde nesnelere, yayılma, konumlanma, mesafe ölçütünü göstermesi açısından bilişsel dilbilimin (*Cognitive Linguistics*) temel kavramıdır. Dilbilim öncesi dil çalışmalarında “uzam” kavramı, mekân adı altında yer anlamıyla incelenir. Bugün ise mekân sözcüğü daha çok yaşanan yerleri anlatması dolayısıyla inşa edilmiş uzamları düşündürürken, yer ise daha çok doğal, açık ya da kapsayan uzamları açıklar. Bir yazınsal metinde uzamın bu anlamsal alt rollerinden tamamı olabilir.

Uzamın konum ifadesinde yerleştirme esastır. Yerleştirme, bir varlığın uzamsal konumunun başka bir varlık aracılığıyla belirlenmesiyle gerçekleşir. Varlıkların birbirine göre konumunu anlatan uzamsal ilişkilerse bu çalışmada “yerleştirme adı” olarak geçen sözcükler aracılığıyla kodlanır. Yerleştirilen varlıkların büyüklüğü, sabitliği, görülebilirliği vb. gibi özelliklerine göre işleme çıkan bu sözcükler, konumsal yakınlık bildiren: *çinde*, *altında*, *üzerinde*, *üstünde*, *yanında*, *şağısında*, *karşısında* vb. sözcükleriyle; ön ve arka yüze sahip nesnelere diğer varlıklar arasında uzamsal ilişki kurmayı sağlayan *arasında*, *ortasında*, *önünde*, *arkasında*, *peşinde* vb. sözcükleri ve varlıkların bölümlerini, sınırlarını gösteren *kenar*, *kıyı*, *sırt*, vb. gibi sözcüklerdir. Bunlardan başka *etraf*, *öte*, *civar*, *çevre* vb. sözcükler de bulunan konumun dışında bir alanı ifade eden ancak yine bağlamda yerleşmeye hizmet ederek kullanıma çıkan göstergelerdendir.

Uzamsal ilişkinin temelinde bir varlığın diğerine göre yerleştirilmesi vardır. Yerleştirmenin gerçekleşmesi içinse *yerleştirilen varlık*, *yerleştirmede işaret olarak kullanılan varlık* ve *bu varlıklar arasındaki ilişki* gereklidir. Bu çalışmada Atak ve Günay’ın (2012, s. 72) önerdiği, yerleştirilen varlık için *hedef*, yerleştirmede yararlanılan

varlık için *işaret* sözcükleri kullanılmıştır. Buna göre uzamsal ilişkiler *durağan* ve *devingen* olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.

Durağan uzamsal ilişkiler, varlıkların birbirine göre konumlarını açıklayan hareket ya da yer değiştirme ifade etmeyen uzamsal ilişkilerdir. Atak'a göre, durağan uzamsal ilişkiler "*Bir varlığın kendinden daha büyük, daha belirgin ya da daha görülebilir başka bir varlık aracılığıyla konumunun belirtilmesidir.*" (Atak, 2010, s. 29). Türkiye Türkçesinde durağan uzamsal ilişkiler, "durağan eylemler" ve "ada ya da ad soylu dil birimlerine gelen ekeylemler" ile sağlanır. Ayrıca çoğu zaman eksiltide bırakılan {-Dir} ekeylemi "var" ve "yok" adlarına getirilerek yerleştirmeyi sıkça ifade eder. Aşağıda yerleştirme adlarıyla kullanıma çıkan, durağan uzamsal ilişkileri dilbilgisel verilerle açıklayan örnek bir cümle verilmiştir.

Pek düzenli bir yer değildi burası, ortalıkta yıllar öncesinden kalmış, hatta dura dura artık toprağın ve taşların rengini almış bir yağın ıvır zıvır vardı. Bir kısmı saksı kırığı, maşrapa eskisi, çalı süpürgesi yahut faraş gibi ev eşyasıysa, çoğu da araba parçasıydı bunların. Duvarın dibinde simsiyah, dişleri silinmiş kabak lastikler vardı mesela; onların berisinde paslı bir debriyaj balatası yatıyor, az ötede kutup başları kopmuş bir akü ölüsü oturuyor, topraktan da neredeyse iki adımda bir krank mili, piston kolu, egzoz borusu ya da elektrik kablosu gibi şeyler fırlıyordu. (KYS, s. 53)

Vericinin baba evinin bahçesinin betimlendiği cümlede, durağan uzamsal ilişkiler uzam bilgisine hizmet etmiştir. Cümlede *yıllar öncesinden kalmış, hatta dura dura artık toprağın ve taşların rengini almış bir yağın ıvır zıvır* yapısının uzamı, soyut olarak verilen "ortalık" göstergesidir. Bu ıvır zıvırın neler olduğu sonraki cümlede *Bir kısmı saksı kırığı, maşrapa eskisi, çalı süpürgesi yahut faraş gibi ev eşyasıysa, çoğu da araba parçasıydı bunların* yapısıyla somutlaşmıştır. Bu araba parçalarından *simsiyah, dişleri silinmiş kabak lastikler* "duvarın dibi"nde yerleşmiş, ek eylemin geçmiş zamanıyla *var* adına taşınmıştır. *Onların* göstergesiyle eksik tekrarlar verilen bu lastiklerin "berisinde" ise *paslı bir debriyaj balatası yat-* durağan eylemiyle konumlanmaktadır. "Bunların az ötesi"nde *kutup başları kopmuş bir akü ölüsü, otur-* durağan eylemiyle yerleşmektedir. Yine cümlede *krank mili, piston kolu, egzoz borusu ya da elektrik kablosu gibi şeylerin topraktan fırlaması* mecazen söylenmiş, söz konusu nesnelere "toprakta" yani bahçenin zemininde bulunduğu anlatılmıştır. Cümle boyunca bahçe betimlenmiş, bahçedeki eşyalar durağan uzamsal ilişkilerle verilmiş, *dip, beri, öte* yerleştirme adlarıyla ise betimlemede varlıkların uzamsal konumu belirtilmiştir. Söz konusu varlıkların tamamının sabit ve hareketsiz oluşu durağan uzamsal ilişkiyi açıklar.

Devingen uzamsal ilişkilerin temelinde hareket vardır. Bu hareketle uzam bilgisi verilir. Ancak hareket yalnızca yer değiştirmeyi ifade etmez. Uzamsal ifadede yön değişimi de devingen eylemler aracılığıyla sağlanır. Aşağıda örnek a'da uzamda yer değiştirmeyi ifade eden bir devinim söz konusuysa örnek b'deki devingen uzamsal ilişkide yönelim söz konusudur.

a. *Gülçayır'ı, Gömü'yü ve Bayat'ı geçip de çamlarla kaplı küçük tepelerin arasından Köroğlu Beli'ne tırmanmaya başladığımda hala pesimdeydi at, köpükler içinde, doludizgin koşuyordu.* (KYS, s. 91)

Cümlede vericinin yer değiştirmesini anlatan özel yer adı yapısındaki *Gülçayır, Gömü ve Bayat* uzamları, yan önermenin yüklemi durumundaki *geçip* ulacıyla, ardından ilerlediği uzam olan *çamlarla kaplı küçük tepelerin arasından Köroğlu Beli* yapısıysa yine yan önermenin yüklemi durumundaki *tırmanmaya başladığımda* ulacıyla işleme çıkmıştır. Vericinin devinimi esnasında *at* da onun peşinden hareket etmekte *koş-* devingen eylemiyle uzamda vericiyle birlikte yer değiştirmektedir. Devingen uzamsal ilişkide vericinin tırmanmaya başladığı uzam, *çamlarla kaplı küçük tepelerin arası* yapısında *ara* yerleştirme adıyla betimlenmiştir. Yine cümlede atın vericinin arkasında koştuğu *peşimde* yerleştirme adıyla betimlenmiştir.

b. *Başını yavaşça solundaki yatağa çevirdi sonra, battaniyenin dışında duran babamın kahverengi lekelerle kaplı ellerine bakıp aniden içini çekti ve yüzü yine karardı.* (KYS, s. 151)

Bu cümledeyse *çevir-* devingen eylemi, örtük bırakılan özne durumundaki vericinin babasının *başını solundaki yatağa* döndürmesini anlatmış, devingen uzamsal ilişkide yer değiştirme değil hareketle yönelim bilgisi kodlanmıştır. Vericinin babasının başını çevirdiği nesne olan *yatak* göstergesinin konumu, *sol* yerleştirme adıyla bildirilmiştir. Cümlenin devamında *duran* ortacıyla durağan olarak verilen vericinin babasının kahverengi lekelerle kaplı ellerinin battaniyenin üzerinde olduğu ise *dış* yerleştirme adıyla verilmiştir.

Dolayısıyla gerek durağan gerek devingen ilişkiler içinde olsun her nesne uzam içerisinde belirli bir konuma sahiptir. Ancak Türkçe uzam ifadesinde konumda yerleşmeyi gösteren ayrı göstergeler yoktur. Konum hakkında alıcıya bilgi vererek varlıkların uzamda yerleşmesini kodlayan göstergeler, yerleştirme sözcükleri adı altında incelenmeye müsaittir. Bir göstergenin yerleştirme adı olabilmesi içinse cümlede uzamsal ilişkiye hizmet etmesi, yerleştirme bildirmesi gerekir. Kimi araştırmacılarca bu göstergeler, ilgeçler içinde ele alınır. Ancak uzam ifadesinin önemli göstergelerinden olan yerleştirme adları tek başlarına anlamları olmaları, işleme girmeleri, tamlama ve ikileme kurmaları yönleriyle ilgeçlerden; anlamlarını kullanıma çıktıkları adlarla tamamlamaları yönüyle uzam kodlayıcı adlardan ayrılırlar. Bu sözcükler, uzam kodlayıcı adlar gibi tek başlarına kullanıma çıkmazlar, çıkarlarsa yerleştirme adı özelliklerini kaybederler. Uzam kodlayıcı adlarsa uzamın, mekânsal ve yersel boyutunu anlatır. Bu kodlayıcılar temelde çeşitli özel ve cins adlarıdır. Özel adlar, yer adlarını oluştururken cins adlar, coğrafyaya ait uzamları ya da inşa edilmiş uzamları anlatırlar. Bu nedenle yer bilgisi veren uzam kodlayıcılarının, yerleştirme adı olarak kullanıma çıkan göstergelerden ayrı değerlendirilmesi gereklidir. Aşağıda yerleştirme adı ve uzam kodlayıcısı adların farkı gösterilmiştir.

Boylu boslu, doru bir attı bu; gayet bakımlıydı, zarifti ve etrafa parıltılar saçan kocaman bir yakuta benziyordu. (KYS, s. 61)

Örneğin verilen cümlede “*etraf*” göstergesi, *çevre* anlamında bir uzam kodlayıcısı olarak kocaman bir yakutun parıltılar saçtığı uzamı açıklamıştır.

Daracık sokaklarda bir hayli gezindikten sonra arabayı otopark olarak kullanılan, etrafı briket duvarlarla çevrili bir arsaya bıraktım o gün... (KYS, s. 130)

Bu cümledeyse “etraf” göstergesi, arsanın çevresinin briket duvarlarla çevrildiğini ve arsanın bu duvarların ortasına yerleştirildiğini anlatmış, yerleştirme adı olarak kullanıma çıkmıştır.

Bu çalışmada uzam ifadesi konum açısından incelenmiş, uzamsal ilişkileri sağlayan yerleştirme adlarının Türkiye Türkçesinde nasıl görüldüğüne değinilmeye çalışılmıştır. Böylece yerleştirmede işaret olan varlığa eklenerek ad ya da sıfat tamlamaları kuran, uygun ad işletim eklerini alarak ilgeçler gibi kullanıma çıkan yerleştirme adlarının uzamsal ilişkilerde yerleşmenin biçimini, tarzını nasıl kodladığı dilbilgisel bakış açısıyla belirlenmek istenmiştir.

Yöntem

Çalışma, dil incelemelerine oldukça uygun olan doküman inceleme yoluyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada, sistemde kullanıma çıkan her türlü dil malzemesinin veri kaynağı niteliği taşıdığı bilinciyle, uzam bilgisinde önemli yer tutan yerleştirme adlarının kullanım örnekleri üzerinde dilbilgisel incelemeler yapılmıştır. Derlem olarak Hasan Ali Toptaş’a ait *Kuşlar Yasına Gider*, *Bin Hüzünlü Haz* ve *Sonsuzluğa Nokta* adlı romanlar seçilmiştir. Romanlardan alınan veriler cümle bağlamında değerlendirilmiş, alıntı cümleler “Kuşlar Yasına Gider” romanı için KYG, “Bin Hüzünlü Haz” romanı için BHH, “Sonsuzluğa Nokta” romanı için SN kısaltmasıyla gösterilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde uzamsal ilişkiler ve yerleştirme konusunda genel bilgi verildikten sonra konum sözcükleri / yerleştirme adları, derlem olarak seçilen romanlardan örneklerle incelenerek Türkiye Türkçesindeki kullanım biçimleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Varlıkların ve nesnelerin yerleşmesini bildiren konum ifadesine dair çalışmalar daha çok dilbilim bakış açısıyla yapılmaktadır. Ancak bu çalışmada yerleştirme adlarının dilbilgisel uzama nasıl hizmet ettiği incelenmiş örnek cümlelere bu açıdan bakılmıştır. Dilsel veriler ışığında yürütülen bu çalışmada nicel verilerden de yararlanılmış böylece tespit edilen yerleştirme adlarının Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Romanlardan hareketle elde edilen verilerden tümünü örneklemek makalenin boyutunu aşacağından her başlık için birkaç belli başlı örnek incelenmiş, bölüm sonlarında ise nicel veriler tablolarda yer almıştır. Elde edilen veriler ışığında araştırmanın çıkış noktası olan yerleştirme adlarının kullanım biçimleri ve anlamsal rolleri, uzamsal ilişkiler çerçevesinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. KONUM SÖZCÜKLERİ / YERLEŞTİRME ADLARI

Her nesne uzam içerisinde belirli bir konuma sahiptir. Yerleştirme sözcükleri, bu konum hakkında alıcıya bilgi vererek varlıkların uzamda yerleşmesini bildirir. Türkiye Türkçesinde kökler varlıkları, hareketleri kişiye, yere, zamana bağlamadan karşılarlar. Fakat ad kökleri içerisinde az da olsa zaman, yer, kişi ifade edenler vardır. Örneğin *ada*, *antre*, *oda*, *ev*, *hol*, *koridor*, *sofa* vb, kökler bünyelerinde yer ifadesi barındırırlar (Üstünova, 2012, s. 16). İşte bu sözcükler dilimizde uzam kodlayıcı adlar olarak işleme çıkar. Uzam ifadesinde varlıkların, nesnelerin birbirine göre konumunu açıklayan sözcükler ise konum / yerleştirme adlarıdır. Uzam kodlayıcı adlar tek başlarına uzam ifadesi taşıırken yerleştirme adları, uzamsal ilişki içindeki diğer varlıklara bağımlıdır. Zira anlamları ancak bağlandıkları kodlayıcılarla bağlam içinde

somutlaşır. Aşağıda *Bin Hüzünlü Haz* romanından alınan cümlede uzam kodlayıcı adların ve yerleştirme adlarının farkını görmek mümkündür.

Görünüşe bakılırsa, o sırada kız anlattıklarını can kulağıyla kendisi de dinliyor, bazen kendi anlattıklarına kendisi de şaşırıyor, kendisi de heyecanlanıyor, kendisi de korkuyor, hatta zaman zaman hükümdarın bel bel bakan yüzünü, yanı başında oturan öteki kızı, sedirlere sıralanıp birbirlerini dirsekleye dirsekleye kendisini hayranlıkla dinleyen cüceleri, kapı arkalarında bekleyen dilsizleri, tepelerin tepesinde uçmaya başlayan halıları ve onları yakalamak için dağ bayır demeden koşuşturup duran hizmetkârları orada yüzüstü bırakıp anlattıklarının içinde kaybolup gitmeyi de arzuluyordu belki ama, bunu bir türlü başaramıyordu. (BHH, s. 96)

Cümlede *yanı başı* uzamı durağan uzamsal ilişkide işaret durumundaki öteki kızın oturduğu uzamı, yine durağan uzamsal ilişkide *kapı arkaları* dilsizlerin beklediği uzamı, *tepelelerin tepesi* yapısı devingen uzamsal ilişkide halıların uçmaya başladığı uzamı, *dağ bayır* her yer dâhil olan alanlar yine devingen uzamsal ilişkide hizmetkârların koşturup durduğu uzamı, *orada* göstergesi ise eksik tekrar yoluyla öncül göndermeler sayesinde bağlamdan öğrendiğimiz kapsayan uzam durumundaki *sarayı* açıklamaktadır. *Saray, dağ bayır, tepeler* göstergeleri uzam kodlayıcı adlarken; öteki kızın konuşucu durumundaki kıza göre yerleştiği uzamı anlatan *yanı başı* göstergesi, dilsizlerin kapıya göre yerleştiği uzamı anlatan *arkaları* göstergesi, halıların tepenin hangi konumunda uçtuğunu anlatan *tepesi* göstergesi yerleştirme adıdır. Yine cümlede *tepelelerin tepesi* belirtili ad tamlaması yapısında tamlayan durumundaki *tepeleler* göstergesi uzam kodlayıcı bir adken tamlanan durumundaki *tepesi* göstergesi tepenin yüksekte kalan bölümünü göstererek halıların uçtuğu konumu açıklamasıyla yerleştirme adıdır. Dolayısıyla yerleştirme adları bağlandıkları varlıkla bağlam içinde görevlenir.

Kimi araştırmacılar yerleştirmeyi ifade eden, bu çalışmada yerleştirme adı olarak verilen *üstünde, altında, içinde, sağında, solunda vb.* ifadeleri ilgeç olarak kabul ederler (Bkz. Banguoğlu, 1990, s. 387-388; Emre, 1945, s. 350-352; Boz, 2018, s. 749-758). Necmettin Hacıeminoğlu, ilgeçlerin tek başına manaları olmamaları, çekime girmemeleri yönüyle farklılık gösterdiklerini ve bu hususiyetleri göstermeyen sözcüklerin ilgeç olamayacağını belirtir. Buna göre *çinde, dışında, karşısında, yanında vb.* sözcüklerin ilgeç sayılmasını doğru bulmadığını söyler (1992, s. V). Zeynep Korkmaz da aynı görüşle, bazı gramerlerde *alt, üst, ön, yan, ara, sağ, sol, iç, dış, kıyı, öte* gibi yer ve yön gösteren kelimelerin “kendilerinden önceki adlarla oluşturdukları belirli veya belirtisiz ad tamlamalarının ilgeç gibi kabul edildiğini, Batı dillerinin etkisinden gelen bu sınıflandırmanın Türkçe için doğru sayılmadığını çünkü yer ve yön gösteren bu sözlerin dilimizde ilgeçlerden farklı olarak kendi başlarına bağımsız birer anlamlarının olduğunu belirtir. Buna göre bu sözcükler, tıpkı öteki ilgeçler gibi iyelik, çokluk ekleri; yüklenme, bulunma, yönelme, çıkma durumu gibi ad işletim eklerini alabilirler ve türetmelere girebilirler; böylece gerçek ilgeçler kendilerinden önceki sözcüklerle birer ilgeç grubu oluşturdukları halde, ilgeç gibi kullanılan adlar yalnızca ad tamlaması oluştururlar. Ayrıca Korkmaz, bu çalışmada yerleştirme adı altında ele alınan söz konusu sözcükleri, *ilgeç gibi kullanılan adlara örnek olarak gösterir* (2003, s. 1084-1085).

Tek başlarına anlamları olmaları, işleme girmeleri, tamlama ve ikileme kurmaları yönleriyle ilçeçlerden; anlamlarını kullanıma çıktıkları adlarla tamamlamaları yönüyle uzam kodlayıcı adlardan ayrıldığı yukarıda açıklanan yerleştirme adları, cümlede ad ya da sıfat göreviyle kullanıma çıkarlar ve tamlamalar kurarlar. Sözlük görevsel anlam özellikleri taşısalar da esas anlamları birlikte kullanıma çıktıkları, yerleştirilmesine hizmet ettikleri varlıklarla tamamlanır. Bu sayede cümlede bağlam içerisinde farklı anlamsal rollerde ya da görevlerde olabilirler. Aşağıdaki örneklerde bu durumu görmek mümkündür.

İzzet Dayım evinin önündeydi, ellerini arkasına bağlamış, cevizin uç dallarına bakıyordu neden bakıyorsa. Bizim arabanın gürültüsünü duyunca döndü aceleyle, güle güle yeğenim diyerek el salladı. (KYS, s. 64)

Örnek cümlede *cevizin uç dalları* belirtili ad tamlamasında “uç” yerleştirme adı, tamlananın sıfatı durumunda ağacın yüksekte kalan dallarını açıklamıştır.

Ovanın ucundan bir ışık göründü, bir motor sesi geldi ya da hafiften bir toz bulutu koptu mu bizim içimiz yeşerirdi hemen. (KYS, s. 32)

Bu cümlede ışığın görüldüğü, motor sesinin geldiği ya da hafiften bir toz bulutunun koptuğu uzamı, kaynak anlamsal rolüyle açıklayan {-DAn} ad işletim ekli *ovanın ucu* belirtili ad tamlamasıdır. Tamlamanın tamlayanı durumundaki “uç” yerleştirme adı, ovanın sınırını anlatmıştır.

Ardından da, bizim oralarda yaptırdığım protez bacakların hiçbiri tat vermedi oğlum, dedi elinin ucuyla sol bacağına göstererek; ortalık üçkağıtçı dolu, adresi nasıl ele geçiriyorlarsa artık, Denizli’den, İzmir’den yahut Uşak’tan kalkıp insanın evine kadar geliyorlar. (KYS, s. 10)

Bu cümledeyse *elinin ucuyla* yapısındaki “uç” yerleştirme adı vericinin babasının elinin son noktasını açıklamaktadır. Türkçede *elinin ucuyla* ya da *dilinin ucuyla* gibi ifadeler işin gönülsüzce yapıldığını anlatmak için kullanılır. Yazar burada *elinin ucuyla* ifadesiyle babasının bacağına parmaklarıyla gösterdiğini kastetmiştir. Burada sol bacağına gösterirken parmak yerine “elinin ucuyla” kodlayıcısının kullanılması babasının protez bacağına gösterirkenki isteksizliğini anlatmıştır.

Durağan ve devingen ilişkilerde varlıkların konumda yerleşme tarzlarını yerleştirme sözcükleri anlatır. Konum bilgisi ise daha çok hedefin bulunduğu uzamsal alanı ifade ettiği için konumda hedef ön plandadır. Eğer hedefin yeri değişirse konum bilgisi de ortadan kalkar.

İki duvarın dibi pembe koltuklarla doludur gene; önlerinde birkaç cam sehpa vardır. (SN, s. 23)

Cümlede hedef durumundaki *pembe koltuklar*, işaret durumundaki *iki duvarın dibinde* konumlanmaktadır. Koltukların yerlerinin değişmesi durumunda işaret olan *iki duvarın dibi* konumu ortadan kalkacaktır. Cümlenin devamında ise *pembe koltuklar* eksik tekrara bırakılmış ancak bu kez hedef durumundaki *birkaç cam sehpanın* işareti biçiminde verilmiştir. Bu durumda *cam sehpa*ların yerleri değiştiğinde *pembe koltukların* konumunun önemi bu sözceleme için ortadan kalkacaktır.

Yerleştirme için varlıkların doğası gereği sahip oldukları özellikler önemlidir. Örneğin bazı varlıklar ya da nesnelere kendilerine özgü yön durumuna sahiptir. Borillo (1998: 8)'ya göre bu, içkin yön durumuyla açıklanır. İçkin yön durumu, bir varlığın kendiliğinden sahip olduğu yön durumudur (Atak, 2010: 19). Örneğin “*Kocaman kanat hıştırtıları önümde, arkamda ve aklımda oluyor*” (BHH, s.17), cümlesinde geçen ön yerleştirme adının ansiklopedik bilgilerle vericinin yüzünün dönük taraf olduğunu, arka yerleştirme adının ise vericinin sırtının dönük olduğu taraf olduğunu bilmek mümkündür. Aynı durum kimi nesnelere ya da varlıklar için de geçerlidir.

Kimi zaman da babam dikiz aynasından başını sallayarak beni çağırıp sol yanına alıyor ve direksiyonu tutmamı istiyordu. (KYY, s. 212)

Örneğin bu cümlede, hedef durumundaki vericinin işaret durumundaki babasına göre konumu “yan” yerleştirme sözcüğüyle belirgin kılınmıştır. “Yan” yerleştirme adı, insanlar için sağ ve sol yön durumlarına sahiptir. Cümlede ise vericinin hangi yanda konumlandığı sol sıfatıyla açıklanmıştır. Direksiyon, Türkiye’de arabalarda sol yönde konumlandığı için içkin yön durumu alıcı tarafından ansiklopedik bilgilerle bilinir. Bu nedenle vericinin direksiyonu tutması için arabayı kullanan babasının sol yanında olması gerekmektedir.

Vandeloise, dilsel işleyiş açısından, uzamın üç eksenini olduğunu belirtir. Buna göre bir kişi konuşmacı olarak kendisine göre bir nesnenin yerini saptadığında, referans sisteminin merkezidir ve 3 ekseninde yerleşmeyi anlatabilir. Dikey eksen, ön eksen ve yan eksen genellikle bu rolü yerine getirir (1986: 12). Türkiye Türkçesi için dikey ekseninde *alt, üst, tepe, zirve, etek, aşağı, yukarı, vb.* yerleştirme adları; ön ekseninde *ön, arka, peş, art, vb.* yerleştirme adları; yatay ekseninde ise varlıkların veya nesnelerin biçimine, duruşuna, tarzına göre *kenar, köşe, kıyı, sağ, sol, vb.* yerleştirme adları örnek verilebilir.

Yerleştirmede uzamın kodlandığı eksenlerin yanında buldukları düzlem de rol oynar. 3 boyutlu bir düzlem, içsellik ya da dışsallığı doğurur. Duran Yonkuç, canlı veya cansız varlıkları, eylemleri iki boyutlu bir uzay düzleminde (örn: avluda) veya üç boyutlu uzay-hacimde (çekmecede) konumlandırıldığını söyler (2007: 77). Buna göre Türkçede, içsellik ya da dışsallığı ifade etmek için {-A}, {-DA}, {-DAN} durum ekleri ya da *iç, dış vb.* yerleştirme adları kullanılır. İncelenen romanlarda yerleştirme adları söz konusu özelliklerine göre “içsel” ve “dışsal” yerleştirme adları şeklinde iki grupta incelenecektir.

Yukarıda özelliklerini bildirdiğimiz yerleştirme adlarını, Göksel ve Kerslake, Türkçedeki bazı yerleştirme adları başlığıyla aşağıdaki tabloda şöyle belirlemiştir (2005, s. 250):

Türkçedeki Bazı Yerleştirme Adları

ön	üst	karşı
arka	alt	etraf
iç	yan	çevre
dış	ara	öte

Ancak elbette ki Türkiye Türkçesinde yerleştirme adları bunlarla sınırlı değildir. Bu çalışmada yerleştirme adları, romanlardan elde edilen verilerle durağan ve devingen uzamsal ilişkiler çerçevesinde, Borillo'nun (1998: 67) belirlediği içsel ve dışsal yerleştirme adları tasnifinde, anlamsal özellikleriyle ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. 1. İçsel Yerleştirme Adları

İçsel yerleştirme adları, hedef ve işaret durumundaki varlıkların uzamsal ilişkilerdeki konumunu bildirerek en yaygın kullanılan yerleştirme sözcükleridir. Hedef ve işaret durumundaki varlıklar *biçim*, *hacim*, *boyut*, *yön* gibi özellikleri göz önünde bulundurularak uygun yerleştirme sözcükleriyle uzam içerisinde konumlanır (Atak ve Günay, 2011, s. 71).

Türkiye Türkçesi açısından içsel yerleştirme adlarını Vandeloise'nin (1986) dikey, ön ve yatay eksen sınıflamasıyla dikey ekseninde konum bildirmeleri bakımından (*alt*, *üst*, *aşağı*, *yukarı*, *dip*, *zirve*, *etek*, *vb.*); ön ekseninde ön ve arka yüze sahip nesnelere diğer varlıklar arasında uzamsal ilişki kurmayı sağlamaları bakımından (*ara*, *orta*, *ön*, *arka*, *karşı*, *peş* *vb.*) ve yatay ekseninde varlıkların bölümlerini, sınırlarını göstermeleri bakımından (*kenar*, *köşe*, *orta*, *kıyı*, *vb.*) gruplandırmak mümkündür. Ayrıca uzamın boyut bakımından inceleme ilişkisi (iç, dış), yine içsel yerleştirme adlarıyla kodlanır.

İçsel yerleştirme adlarının bağlam içerisinde dikey ekseninde konum bildirerek uzam bilgisine nasıl hizmet ettikleri şu örneklerle gösterilebilir:

Hemen ardından da yine o at çıktı ortaya, omçaların üstünden uçarcasına geçti, yolun kenarına geldi ve yine ardım sıra, acı kişnemeler eşliğinde var gücüyle koşmaya başladı. (KYS, s. 218)

Devingen uzamsal ilişkilerin verildiği cümlede özne durumundaki atın geçtiği uzam, *omçaların üstüdür*. “Üst” yerleştirme adı belirtili ad tamlamasında tamlanan durumunda, uzamsal ilişkiye hizmet etmiştir. Ardından atın yöneldiği uzam, *yolun kenarı* belirtili ad tamlamasına gelen {-A} ekiyle açıklanmıştır. Atın yola göre uzamı “kenar” yerleştirme adıyla belirgin kılınmıştır. Ardından özne durumundaki at, vericinin arkasından koşmaya başlamıştır. Devingen uzamsal ilişkide atın yer değişimi verilirken vericinin arkasında ilerlemesi *ardım sıra* yapısıyla ifade edilmiş, “art” yerleştirme adı ise *arka* ifadesini açıklamıştır.

Tabanca yorganın altında, göğsümün üzerindeydi; soluk alıp verdikçe ağırlığımı hissediyordum. (SN, s. 192)

Sıralı cümlede ortak öge olan hedef durumundaki *tabanca*, işaret durumundaki *yorganın altında* ve vericinin *göğsünün üzerinde* konumlanmaktadır. Tabancanın yorganla uzamsal ilişkisi “altında” yerleştirme adıyla, *vericinin göğsüyle* uzamsal ilişkisi ise “üzerinde” yerleştirme adıyla belirgin kılınmıştır. Tabancanın yerleştirildiği konumu anlatan yüklem görevindeki “altında” ve “üzerinde” yerleştirme adları aynı zamanda uzamda zıtlık ilgisi kurmaktadır ve durağan uzamsal ilişkiye hizmet etmektedir.

Hem de, mahzenin boyutlarını da aşarak bir anda öyle çok genişler, öyle çok genişlerdi ki, ben ayaklarımın dibinde yatan cesedin tıpatıp Alaaddin'e benzediğini, genişlik dediğim bu tuhaf örtü yüzünden oldukça geç fark ederdim. (BHH, s. 141)

Cümlede *ayaklarımın dibi* belirtili ad tamlamasında tamlanan durumundaki “dip” yerleştirme adı, bir uzamın derinliğini değil hedef durumundaki *cesedin* işaret durumundaki *vericinin ayaklarına* göre yakın bir konumda yerleştiğini anlatmıştır.

Annemle de vedalaşıp elimde valiz evden çıktım sonra, erikle asmanın altından eğilerek yan yan geçtim ve bahçe kapısının önünde duran arabanın yanına gittim. (KYS, s. 107)

Cümlede devingen uzamsal ilişkide vericinin hareket halinde ilerlediği uzamın başlangıcı, hedef durumundaki {-DAn} ekli *ev* göstergesidir. Verici daha sonra, bağlamdan çıkarılan, bahçede bulunan *erikle asmanın altından* geçerek bahçe kapısının “ön” tarafında yerleşmiş durağan durumundaki *arabanın yanına* varmıştır. Devingen ve durağan uzamsal ilişkilerin bir arada verildiği cümlede verici, devingen uzamsal ilişkide hareket halinde ve yer değiştirmektedir. Araba ise bahçe kapısında “ön” yerleştirme adıyla *duran* ortacıyla durağan uzamsal ilişkide betimlenmiştir.

Tekerlekli sandalyeye oturtup laboratuvar laboratuvar gezdirdik babamı, ekranlardaki numaraları takip ettik, elimize tutuşturulan kağıtları alıp asansörle üst katlara çıktık, aşağıya indik, yeniden çıktık, yeniden indik ve neticede çekilmesi gereken röntgenler çekildi, yapılması gereken tahliller yapıldı. (KYS, s. 76)

Bu cümledeyse uzam bilgisi örtük de olsa ortamda laboratuvarların olması, ekranlardan numaraların takip edilebilmesi, röntgenler çekilip tahliller yapılabilmesinden bulunulan yerin bir hastane olduğu ansiklopedik bilgilerle çıkarılmaktadır. Bu bilgiyle “üst” yerleştirme adı, sıfat göreviyle hastanenin yukarıda bulunan katlarını nitelemektedir. Cümlenin devamında devingen uzamsal ilişkide *kat* göstergesi örtük bırakılmış ve “aşağıya” yerleştirme adıyla hastanenin alt katına gönderme yapılmıştır. *Aşağı kat* yapısında “aşağı” göstergesi bir yerleştirme adıyla *aşağıya indik* yapısında katın yerini tutarak uzam kodlayıcısı olarak işleme çıkmıştır.

Yukarıdan, kayalıkların eteğindeki ardıç kümelerinin arasından çıkıp gelmiş. (KYS, s. 29)

Cümlede çıkıp gelen özne, derin yapıda bırakılmış olan *attır*. Atın çıkıp geldiği uzam, cümlede *kayalıkların eteğindeki ardıç kümelerinin arası* yapısıyla açıklanmıştır. Yani *yukarıdan* yer-yön zarfı ve *kayalıkların eteğindeki ardıç kümelerinin arası* yapısı cümlede aynı dil gerçekliğine gönderme yapmaktadır. “Ara” yerleştirme adı, atın geldiği *kayalıkların eteğindeki ardıç kümelerinin* arasındaki uzamı eksik tekrar ilişkisiyle açıklamıştır. *Kayalıkların eteği* belirtili ad tamlamasındaki “etek” yerleştirme adı ise kayalıkların altta kalan bölümlerini anlatmaktadır.

Güneş batmıştı artık, ondan geriye sadece belli belirsiz bir kızılık kalmıştı Çökelez Dağı'nın tepesinde. (KYS, s. 97)

Cümlede “tepe” yerleştirme adı *Çökelez Dağı'nın tepesi* belirtili ad tamlamasında dağın en yüksekteki bölümünü açıklamıştır.

İçsel yerleştirme adlarının ön ekseninde bağlam içerisinde ön ve arka yüze sahip nesnelere diğer varlıklar arasında uzamsal ilişki kurmayı sağlamaları ise aşağıdaki örneklerle gösterilebilir.

Bunu kimse anlayamadı, dedim ona; az evvel sözünü ettiğim arabalardan birkaçı satılmıştı ama ben askere giderken, borcu harcı olmayan iki minibüs vardı evimizin önünde. (KYS, s. 37).

Cümlede borcu harcı olmayan iki minibüsün bulunduğu uzam, “evimizin önü” belirtili ad tamlamasına eklenen {-DA} ekiyle işleme çıkmış, *var* adına geçmiş zaman ekelemine taşınmıştır. “Ön” yerleştirme adı, tamlanan durumunda yerleştirmenin tarzını açıklamıştır.

Korktuğum gibi olmadı gerçi, gara vardığımda ikinci perondaki trenin yanındaydı babam... Basamakların dibinde durdu aniden beni karşısında görünce. (KYS, s. 9)

Cümlede işaret durumundaki vericinin babası, hedef durumundaki ikinci peronda bulunan trenin tarafında “yan” yerleştirme adıyla konumlanmıştır. *Basamakların dibi* belirtili ad tamlamasında ise “dip” yerleştirme adı, basamakların yanı başı anlamında, cümlede örtük bırakılan özne durumundaki vericinin babasının uzamını açıklamıştır. Birinci cümlede geçmiş zaman ekelemi {-DI} ile ikinci cümledeyse “dur-” durağan eylemiyle durağan uzamsal ilişki kodlanmıştır.

Yüzündeki sevinci görebilmek için o anda hemen gözlerimi karıma çevirdim ama, o, yüzünü ekşiterek bakıyordu bana. Dağların ardından bakıyordu, tüllerin, buzlu camların, dumanların ve sislerin ardından bakıyordu. (KYS, s. 136)

Cümlede derin yapıda bırakılmış hedef durumundaki vericinin karısının baktığı uzam, işaret durumundaki *dağların, tüllerin, buzlu camların, dumanların ve sislerin ardıdır*. *Art* sözcüğü, “arka” anlamında dağların uzaklığını ve engebeyi anlatırken; tüller, buzlu camlar, dumanlar ve sisler vericinin karısıyla arasındaki perdeyi anlatmaktadır. Verici bu göndergelerle, karısının onun yatakta oturabilir hale gelmesine sevinmediğini sezdirmektedir. Metinlerde “art” yerleştirme sözcüğünün, *arka* anlamında geçtiği farklı örnekler de vardır.

Sonra, işte bu hayat böyle yükselirken, bütün bu olup bitenlere fena halde içerlemiş gibi, birdenbire zırhından şangır şungur sesler dökülen çılgın bir şövalye çıktı ortaya; peşindeki adamıyla birlikte tozu dumana katarak geldi. (BHH, s. 102)

Bu cümlede geçen *peş* göstergesi uzamsal ifadede “arka, ard” anlamında, genelde devingen eylemlerle kullanılan bir yerleştirme sözcüğüdür. Cümledeyse devingen uzamsal ilişkide, sözcük {-DAki} sıfat yapım ekiyle kullanıma çıkarak sıfat tamlamasının tamlayanı biçiminde işaret durumundaki *birdenbire zırhından şangır şungur sesler dökülen çılgın bir şövalyenin* hedef durumundaki *adamının* arkasında konumlanarak geldiğini anlatmıştır.

İçsel yerleştirme adlarının varlıkların bölümlerini, sınırlarını göstermeleri bakımından yatay düzlemde dilbilgisel uzam ifadesine nasıl hizmet ettikleri ise şu örneklerle gösterilebilir:

Onun peşinden Hüseyin Dayım geldi sonra, uzun adımlarla odanın ortasından hızlıca geçerek, kanepenin köşesine bağdaş kurup oturdu hemen. (KYS, s. 101)

Cümlede *odanın ortası* belirtili ad tamlamasında “orta” yerleştirme adı, özne durumundaki Hüseyin Dayı’nın değiştirdiği uzamı geçerek ulacıyla devingen uzamsal ilişki içerisinde açıklamıştır. Özne, hedef durumundaki odanın ortasından geçip kanepenin köşesine yönelmiştir. *Kanepenin köşesi* belirtili ad tamlamasında yer alan “köşe” yerleştirme adı, öznenin kanepenin üzerindeki konumunu açıklamış, *otur-* durağan eylemiyle durağan uzamsal ilişkiye hizmet etmiştir.

O gün, güneşin altında zümrüt gibi parılayan Zıpır Yokuşu’ndaki ıssız tepelerin arasından birlikte tırmandık böylece; Çal Kavşağı’nı birlikte geçtik, Baklan Ovası’na birlikte girdik ve birlikte Denizler Kasabası’nı geride bırakarak asfalt boyunca hızla ilerledik. (KYS, s. 218)

Cümlede *asfalt boyunca* yapısında {-InCA} ulaç eki almış “boyu” yerleştirme adı, devingen uzamsal ilişkide ilerlenen uzamın asfaltın uzunluğu kadar olduğunu açıklamış böylece uzamın konumsal mesafesini bildirmiştir.

Arkadaşlarımdan birini devreye sokunca, üçümüz Çankaya sırtlarında, Arjantin Caddesi’ndeki bir restoranda buluşmuştuk. (KYS, s. 137)

İnsanlar için bedeninin arka bölümünü, hayvanlar içinse bedenlerinin üstte kalan bölümünü anlatan “sırt” yerleştirme adı, cümlede belirtisiz sıfat tamlaması yapısında tamlanan durumda özel bir yer adı olan *Çankaya* semtinin üst bölümünü açıklamıştır. Tamlama, {-DA} ekiyle bulunma anlamsal rolüyle *Arjantin Caddesi’ndeki bir restoranın* yerini bildirmiştir.

Sağ ve sol göstergeleri de yatay ekseninde konum bildiren yerleştirme adlarıdır. Sağ ve sol yönlerinin ifadesi ise sözcüleyen kişinin ya da sözcüleme kaynak durumundaki varlığın sözcüleme anındaki yönüyle ilgilidir.

O türkünün “İnsan dediğin bir tek yapraktır” dizesiyle başlayan ikinci kıtasına gelmişti ki, yolun solundaki kavaklar hışırdadı birden. (KYS, s. 91)

Örneğin bu cümlede *yolun solundaki kavaklar* belirtili ad tamlamasında “sol” yerleştirme adı {-DAki} sıfat yapım ekiyle bulunma ilgisi kurarak tamlanan durumundaki *kavakların* konumunu bildirmiştir. “Sol” göstergesi, sözcüleme durumundaki vericinin bulunduğu uzamın yön durumuyla belirlenebilir. Vericinin yönü değiştiğinde kavakların vericiye göre yönü de değişecektir.

Manzara böyle tilkilerin bakır sıçtığı türden olunca, bizim apartmanın sağındaki durağa yürüdüm mecburen ve birkaç dakika içinde, tamponundan kirli buzlar sarkan, camları buğulanmış bir otobüse bindim. (KYS, s. 8)

Bu cümlede *bizim apartmanın sağındaki durağa* yapısı devingen uzamsal ilişkide vericinin yürüdüğü uzamı açıklamaktadır. Cümlede hedef durumundaki *durak*, işaret durumundaki vericinin apartmanının “sağ” yönünde yerleştirilmiştir. Bu cümlede “sağ” yerleştirme adının işaret ettiği uzam, sabit durumundaki apartmanın giriş kapısına göre belirlenebilir.

Düşünmekten de öte, tez canlı olduğunu bildiğim için, trenden inmisse başını çevirip şöyle bir sağa bir sola bakar, sonra da gardan çıkar gider diye içim içimi yedi yol boyunca. (KYS, s. 9)

“Sağ” ve “sol” yön anlamsal rolüne sahip yerleştirme adları, cümlede vericinin babasının gerçekleştirdiği *bak-* eyleminin yöneldiği uzamı göstermektedir. *Başını çevirip* yapısı, yer değiştirme olmasa da hareket ifadesi barındırdığı için devingen uzamsal ilişkiye hizmet etmiştir. Ancak bu sağ ve sol yönlerin işaret ettiği uzam cümlede soyuttur.

İçsel yerleştirme adları, ad işletim ekleriyle ikileme biçiminde öbekleşerek de uzam bilgisine hizmet edebilirler.

Annem kıyıda köşede kalan çay bardaklarını topladı hemen, mutfağa bırakıp geri döndü ve her zamanki gibi babamın başucuna, kuzinenin yanındaki mindere oturdu. (KYS, s. 206)

Cümlede yakın anlamlı yerleştirme adlarının tekrarıyla kurulu “kıyı köşe” ikilemesi {-DA} ... {-DA} yapısıyla yan önermenin yüklemi durumundaki *kalan* ortacına taşınmış, çay bardaklarının yerini soyut olarak açıklamıştır. Bir varlığın *kıyısı, köşesi* onun uzamsal sınırını gösteren anlam alanlarıdır. “Kıyı” ve “köşe” sözcükleri birlikte kullanıldıklarında göze çarpmayan, kolay fark edilmeyen uzamı anlatır. “Başucu” yerleştirme adı bir varlığın yanı başını, bitişiğini ifade eder ve daha çok durağan uzamsal ilişkileri kodlar. Cümlede özne durumundaki vericinin annesi, babasının yanına “başucu” yerleştirme adıyla *otur-* durağan eylemiyle yerleşmiştir. Cümlede *babamın başucu* belirtili ad tamlaması yapısındaki uzam kodlayıcısının kuzinenin bitişiğinde bir minderin üzeri olduğu ise “yan” yerleştirme adıyla açıklanmıştır.

Atak, varlıkların sahip olduğu özellikler ve içkin yön durumunun yanında ana yönlerin de içsel yerleştirme adlarının belirlenmesinde kullanıldığını söyler. Buna göre dört ana yönü temel alarak herhangi bir yeri ya da bu yerdeki herhangi bir varlığı toprakta, denizde, havada konumlandırabilmek mümkündür. Ana yönlerin uzamsal ilişkilerde içsel yerleştirme adı olarak kullanıldığını belirten Atak, hedef konumunda olan yer de olsa varlık da olsa ana yönler aracılığıyla ancak genel olarak yerleştirilebileceğini belirtir (2010: 49). Bu bilgiler doğrultusunda içsel yerleştirme adlarının ana yönleri kodlayarak dilbilgisel uzam ifadesine nasıl hizmet ettikleri şu örneklerle gösterilebilir:

Parçalarının her biri bir yana savrulmuş, kuzeyi güneyine, güneyi doğusuna karışmış ve batısı da, öteki yönlerin içinde kar gibi eriyip rüzgâr gibi kaybolmuş bir şehirdi... (BHH, s. 36)

Cümlede tamlanan durumundaki *kuzey, güney, doğu ve batı* göstergeleri, tamlayanı derin yapıda örtük bırakılmış *şehrin* bölgelerinin konumunu bildirmekte, hedef durumundaki bölgelerin yerleşmesini anlatmaktadır. Ancak bölgelerin yerleşmesi ana yönler aracılığıyla genel olarak ifade edilmiştir.

Yön bildiren yerleşme adları, içsel yerleştirme sıfatı olarak kısım, yaka, taraf, bölge gibi uzam kodlayıcı adlarla kullanılmaya da müsaittir.

Şehrin batı yakasına düşen, çıkmaz sokakların sinir bozucu sürprizleri arasına sıkışıp kalmış, yer yer ağzı mühürlü mağara şeklinde, yer yer mezbelelik durumunda, ince ince titreşen bulanık bir yanılısama görünüşünde, oldukça düzensiz ve gürültülü yerlerdi buraları. (BHH, s. 40)

Örneğin yukarıdaki cümlede yerleştirme adı *batı*, sıfat göreviyle kullanıma çıkarak yaka sözcüğünü nitelemiş, *çıkmaz sokakların sinir bozucu sürprizleri arasına sıkışıp kalmış, yer yer ağzı mühürlü mağara şeklinde, yer yer mezbelelik durumunda, ince ince titreşen bulanık bir yanılısama görünüşünde, oldukça düzensiz ve gürültülü yerlerin* şehre göre hangi yönde olduğunu genel olarak açıklamıştır.

Varlıkların ya da nesnelere içindeleme ilişkisine göre uzam ifadesi yerleştirilen uzamın boyutu, hacmiyle ilgilidir. İçsel yerleştirmede iç yerleştirme adıyla tamlama kuran bu türden göstergeler daha çok kapsayan uzamları bildirmektedir. Aşağıda örneklerini görmek mümkündür.

İzzet Dayımın ölüm haberinden sonra, birkaç gün evin içinde topaç gibi döndüm durdum. (KYS, s. 111)

Cümlede “iç” içsel yerleştirme adı, *evin içi* belirtili ad tamlamasında tamlanan olarak kullanıma çıkmış, cümlede örtük bırakılan özne durumundaki vericinin dönüp durduğu kapsayan uzamı açıklamıştır. Tamlama {-DA} ekiyle eyleme taşınarak cümlede içinde bulunma anlamsal rolüyle devingen uzamsal ilişkiye hizmet etmiştir.

Dokunmadım zaten, her şeyi orada öylece bırakıp gene ormanın içinde, yaprak hışırtılarını aralaya aralaya yürümeye başladım. (BHH, s. 107)

Yine devingen uzam ilişkisinin betimlendiği cümlede vericinin yürümeye başladığı uzam *ormanın içinde* belirtili ad tamlamasıyla kapsayan durumda verilmiştir.

Yukarıda içsel yerleştirme adları, romanlardan alınan bazı örneklerle genel özelliklerine göre gruplandırılıp açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda ise romanlarda geçen içsel yerleştirme adlarının tamamının dağılımını, sayıları ve toplam içsel yerleştirme adları içerisindeki yüzdeleri bakımından görmek mümkündür.

Romanlarda Tespit Edilen İçsel Yerleştirme Adları	Kuşlar Yasına Gider Romanındaki Geçiş Sayıları	KYY Romanında Toplam İçsel Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları	Sonsuzluğa Nokta Romanındaki Geçiş Sayıları	SN Romanında Toplam İçsel Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları	Bin Hüzünlü Haz Romanındaki Geçiş Sayıları	BHH Romanında Toplam İçsel Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları
üst	199	%13,6	95	%7,74	39	%4,7
iç	155	%10,6	234	%19,08	163	%19,7
sol	104	%7,14	33	%2,69	28	%3,3
ara	90	%6,18	119	%9,7	102	%12,3
yan	86	%5,9	63	%5,13	36	%4,3
ön	81	%5,56	102	%8,31	55	%6,6
dip	80	%5,49	52	%4,24	24	%2,9
sağ	79	%5,42	24	%1,95	29	%3,5
alt	77	%5,28	75	%6,11	40	%4,8
orta	70	%4,8	51	%4,15	31	%3,7
tepe	53	%3,64	23	%1,87	21	%2,5
peş	45	%3,09	30	%2,44	29	%3,5
arka	44	%3,02	46	%3,75	23	%2,7
uç	43	%2,95	66	%5,38	39	%4,7
köşe	42	%2,88	67	%5,46	42	%5,09
karşı	42	%2,88	45	%3,67	17	%2,06
aşağı	41	%2,81	20	%1,63	13	%1,5
kenar	38	%2,6	12	%0,97	6	%0,72
üzeri	24	%1,64	17	%1,38	32	%3,8
yanı başı	16	%1,09	2	%0,16	14	1,69
başucu	8	%0,54	16	%1,3	0	%0
beri	8	%0,54	0	%0	2	%0,24
boyunca	8	%0,54	4	%0,32	3	%0,36
kayı	6	%0,41	4	%0,32	11	%1,3
etek	5	%0,34	0	%0	6	%0,72
sırt	5	%0,34	4	%0,32	0	%0
bitişik	4	%0,27	6	%0,48	1	%0,12

art	2	%0,13	16	%1,3	7	%0,84
batı	1	%0,06	0	%0	2	0,24
kuzey	0	%0	0	%0	2	%0,24
güney	0	%0	0	%0	2	0,24
doğu	0	%0	0	%0	2	0,24
bucak	0	%0	0	%0	3	0,36
zirve	0	%0	0	%0	1	0,12

Tablo 1. Romanlarda Geçen İçsel Yerleştirme Adlarının Geçiş Sıklığı Tablosu

Tabloda görüleceği üzere romanlarda konumsal yakınlık bildiren; *üst, iç, alt, üzeri, yan, aşağı, dip*, vb. içsel yerleştirme sözcükleri ile; ön ve arka yüze sahip nesnelere diğer varlıklar arasında uzamsal ilişki kurmayı sağlayan *ara, orta, ön, arka, karşı, peş* vb. yerleştirme sözcüklerinin kullanım sıklığı daha fazladır. Varlıkların bölümlerini, sınırlarını gösteren *etek, kıyı, sırt, zirve*, vb. içsel yerleştirme sözcüklerinin ve ana yönleri kodlayan ve genel bir yerleşme ifadesi veren *kuzey, güney, doğu, batı* gibi yerleştirme adlarının kullanım sıklığı ise daha azdır.

2. 2. Dışsal Yerleştirme Adları

Dışsal yerleştirme adları, uzamsal ilişkilerde mesafe bildirerek bulunulan konumun dışında bir alanı, bir bölgeyi, dış uzamı açıklayan *etraf, dolay, dış, çevre* vb. sözcüklerdir. Romanda içsel yerleştirme sözcükleri ile karşılaştırıldığında sayıları pek fazla olmasa da örnekleri elbette mevcuttur. Bu yerleştirme adlarının uzam ifadesi içsel yerleştirme adlarına göre daha genel ve soyuttur. Bağlam içerisinde uzam ifadesine nasıl hizmet ettikleri şöyle gösterilebilir:

Hem sadece çarşıya gitmiyor ki baban, bazen kasabanın dışına çıkıp sabahtan akşama kadar köy köy geziyor. (KYS, s. 68)

Cümlede “dış” dışsal yerleştirme adı, *kasabanın dışı* belirtili ad tamlamasında tamlanan durumunda kasabanın dışında kalan uzamı soyut bir şekilde açıklamıştır. *Köy köy* ikilemesi ise kasabanın dışındaki bu uzam bir parça somutlaştırmıştır.

Bir süre sonra, bedeninden ayrılıp saha dışına çıkmış bir futbol topu gibi ansızın bana doğru yuvarlanacaktı sanki, ayaklarıma çarpıp duracak ve gözlerini açıp kanlı kanlı bana bakacaktı. (SN, s. 164)

Bu cümledeyse *bedeninden ayrılıp saha dışına çıkmış bir futbol topu* yapısında hedef durumundaki *futbol topu*, işaret durumundaki *futbol sahasının* dış uzamında bulunan belirsiz bir bölgeyi açıklamaktadır.

Yalakların çevresinden fıskıran kayış kalınlığındaki otlardan, sarı kanatlı, yeşil kanatlı arı vızıltilarından, kabarıp sönen kurbağa seslerinden, hemen üst taraftaki çimenlikten, sevdalılardan gövdelerine kalpler çizip adlarının baş harflerini kazıdıkları akçakavaklardan, çınarlardan ve bunların dallarında civıldaşan kuşlardan da eser kalmamıştı. (KYS, s. 201)

Cümlede *yalakların çevresi* belirtili ad tamlamasında “çevre” yerleştirme adı, *kayış kalınlığındaki otların yalakların dışında konumlandığını* anlatmıştır. Tamlama {-DAn} ekiyle yan önermenin yüklemine hedef anlamsal rolüyle taşınmış, uzamsal ilişkiye hizmet etmiştir.

Bir hayli gezindikten sonra Kızılcasöğüt civarındaki iğdelerin arasında, subasmanı çıkılmış inşaatlardan birinde bulduk Necati’yi; uyku semesi falan demeden üstünün başının tozuyla aldık, alelacele Uşak asfaltına çıktık ve hiç konuşmadan, ova boyunca tam gaz ilerlemeye başladık. (KYS, s. 171)

Bu cümlede “civar” göstergesi dışsal yerleştirme adı olarak kullanıma çıkmış Kızılcasöğüt özel yer adı biçimindeki uzam kodlayıcısının dolaylarındaki iğde ağaçlarının konumunu açıklamıştır.

Kaçmıştı çünkü o, herkesin beklentisini boşa çıkarmış, kuralları ve alışkanlıkları ayaklarının altına alıp bir güzel çiğnemiş ve kalabalığı ardında bırakıp o çıplak tepede, tepenin ötesindeki kayalıklarda, kayalıkları sarıp sarmalayan yemyeşil bir maviliğin ortasında tek başına olabilmisti. (SN, s. 61)

Verilen cümlede *o çıplak tepe = tepenin ötesindeki kayalıklar = kayalıkları sarıp sarmalayan yemyeşil bir maviliğin ortası* uzamları aynı dil gerçekliğine gönderme yapmaktadır. *Tepenin ötesindeki kayalıklar* belirli isim tamlamasında ise hedef durumundaki *kayalıklar* işaret durumundaki *tepenin* ilerisinde bir bölgede “öte” dışsal yerleştirme adıyla konumlanmaktadır.

Ben orada, işte havuzun birkaç adım ötesinde, hiç kımıldamadan duruyorum. (BHH, s. 70)

Bu cümledeyse *havuzun birkaç adım ötesi* belirtili ad tamlaması, “orada” göstergesiyle örtük olarak verilen uzamı açıklamış vericinin durduğu yeri bildirmiştir. Belirtili ad tamlamasının tamlananı durumundaki “öte” göstergesi yine dışsal yerleştirme adı olarak havuzun sınırlarının dışında kalan uzam parçasını açıklamıştır.

Yakın ve uzak göstergeleri de etraf, civar yerleştirme adlarına benzer bir ifadeyle dışsal yerleştirmeyi anlatabilirler.

Bu şekilleri bizim gözümüzde şekil kılan renklerle, bu renklerin içinde, bitişğinde, etrafında ve uzağında soluk alıp veren daha başka ve daha farklı renklerin uğultularını eklerdi sonra. (BHH, s. 141)

Örneğin yukarıdaki cümlede “içinde” ve “bitişğinde” göstergeleri, renklerin soluk alıp verirkenki birbirlerine göre yerleşmesini konumsal bütünlük ve yakınlık ilişkisiyle açıklamıştır. “Etrafında” ve “uzağında” göstergeleri ise renklerin bulunduğu referans noktasının dışında kalan uzamsal konumu açıklamıştır.

Böyle hem serinleyip hem eğlenirken, muziplik olsun diye, birbirlerine ve arada bir havuzun yakınında otu-ran büyüklere, kocaman sırtışlar eşliğinde avuç avuç su da attı bu çocuklar. (KYY, s. 188)

Yine *otur-* eylemiyle durağan uzamsal ilişkinin aktarıldığı cümlede *büyüklerin* konumu *havuzun yakınında* belirtili ad tamlamasıyla betimlenmiştir. Cümlede “yakın”

göstergesi, havuzun bulunduğu konumun dışında ancak hemen civarında bulunan bir alanı ifade etmektedir.

Yukarıdaki örnekler boyunca görüleceği üzere dışsal yerleştirme adlarının verdiği konum bilgisi, içsel yerleştirme adlarına göre daha soyuttur. Aşağıdaki tabloda romanlarda dışsal yerleştirme adı olarak geçen göstergeler, bu göstergelerin geçiş sayıları ve sıklıkları verilmiştir.

Romanlarda Tespit Edilen Dışsal Yerleştirme Adları	Kuşlar Yasına Gider Romanındaki Geçiş Sayıları	KYY Romanında Toplam Dışsal Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları	Sonsuzluğa Nokta Romanındaki Geçiş Sayıları	SN Romanında Toplam Dışsal Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları	Bin Hüzünlü Haz Romanındaki Geçiş Sayıları	BHH Romanında Toplam Dışsal Yerleştirme Adları İçindeki Sıklık Oranları
etraf	28	%36,3	0	%0	10	%15,8
öte	21	%27,2	14	%25,9	11	%17,4
dış	13	%16,8	8	%14,8	14	%22,2
yakın	8	%10,3	2	%3,7	3	%4,7
uzak	3	%3,89	3	%5,5	1	%1,58
çevre	2	%2,5	27	%50	24	%38,09
civar	2	%2,5	0	%0	0	%0

Tablo 2. Romanlarda Geçen Dışsal Yerleştirme Adlarının Geçiş Sıklığı Tablosu

SONUÇ

Kişi ve zaman unsurlarıyla birlikte bir anlatının temel öğelerinden olan uzam kavramı, hem konum hem mekân / yer bakımından incelenmeye müsaittir. Bu çalışmada uzam ifadesine yerleştirme açısından yaklaşılmış, konum ifadesi üzerinde durulmuştur. Her nesne uzam içerisinde belirli bir konuma sahiptir. Uzamın konum ifadesinde varlıkların ya da nesnelerin birbirlerine göre yerleştirilmesi esastır. Yerleştirme sözcükleri, bu konum hakkında alıcıya bilgi vererek varlıkların uzamda yerleşmesini kodlar. Varlıkların ya da nesnelerin birbirlerine göre yerleştirilmesiyle aralarında uzamsal ilişki doğar. Bu ilişki, sabit hareketsiz varlıklar aracılığıyla durağan olabileceği gibi yer değiştirmeyi ve hareketi kodlayan eylemler aracılığıyla devingen de olabilir. Yerleştirme adları, söz konusu uzamsal ilişkilerin betimlenmesine yardımcı olurlar. Bu görevdeki sözcükler; daha görülebilir, daha büyük ya da sabit varlıklar aracılığıyla uzam bilgisinin betimlenmesine hizmet ederler.

Dilbilgisinde bu sözcükler, kimi araştırmacılarca ilgeçler içinde ele alınır. Ancak uzam ifadesinin önemli göstergelerinden olan yerleştirme adları tek başlarına anlamları olmaları, işleme girmeleri, tamlama ve ikileme kurmaları yönleriyle ilgeçlerden; anlamlarını bağlamda kullanıma çıktıkları adlarla tamamlamaları yönüyle uzam kodlayıcı adlardan ayrılırlar. Bu sözcükler, uzam kodlayıcı adlar gibi tek başlarına kullanıma çıkmazlar, çıkarlarsa yerleştirme adı özelliklerini kaybederler.

Dilsel işleyiş açısından, varlıkların uzamda yerleşmesinin üç eksen olduğu belirtilir. Bunlar dikey eksen, ön eksen ve yan eksenidir. Türkiye Türkçesi için dikey ekseninde *alt, üst, tepe, zirve, etek, aşağı, yukarı, vb.* yerleştirme adları; ön ekseninde *ön, arka, peş, art, vb.* yerleştirme adları; yatay ekseninde ise *kıyı, kenar, bitişik, vb.* yerleştirme adları örnek verilebilir. Yine yerleştirmede uzamın kodlandığı eksenlerin yanında buldukları düzlem de rol oynar. Örneğin 3 boyutlu bir düzlem, içselliği ya da dışsallığı doğurur. Buna göre Türkçede, içselliği ya da dışsallığı ifade etmek için {-A}, {-DA}, {-DAn} durum ekleri ya da *iç, dış vb.* yerleştirme adları kullanılır. İncelenen romanlarda yerleştirme adları söz konusu özelliklerine göre bağlamda kullanıma çıktıkları anlamsal rolleriyle “içsel” ve “dışsal” yerleştirme adları şeklinde iki grupta incelenmiştir.

Yerleştirmede, varlıkların sözcemele anındaki durumları esastır. Bu yönüyle boyut, yön, yakınlık gibi farklı anlam özelliklerine sahip olsalar da yerleştirme adlarının esas anlamlarını bağlam belirler. Sonuç olarak uzam ifadesinin önemli kodlayıcılarından olan yerleştirme adlarını, uzamsal ilişkileri incelerken *boyut, yön, tarz vb.* anlam ilişkilerine göre *içsel*; mesafe ve uzaklık anlam ilişkilerine göre *dışsal* olarak değerlendirmek mümkündür. Romanlarda içsel yerleştirme adları uzamsal ilişkilerle çoğunlukla eksenindeki durumları göz önünde bulundurularak uygun yerleştirme sözcükleriyle ifade edilmiştir. İçsel yerleştirme adları bakımından değerlendirildiğinde romanlarda dikey ekseninde yerleşme bildiren *üst, alt, üzeri, yan, aşağı, dip, vb.* sözcükleri ile içindeleme bildiren *iç, dış vb.* sözcüklerinin ve ön ve arka yüze sahip nesnelere diğer varlıklar arasında uzamsal ilişki kurmayı sağlayan *ara, orta, ön, arka, karşı, peş vb.* sözcüklerinin kullanım sıklığının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Varlıkların bölümlerini, sınırlarını gösteren *bitişik, kıyı, sırt, yan vb.* içsel yerleştirme sözcüklerinin ve ana yönleri kodlayarak genel bir yerleşme ifadesi veren *kuzey, güney, doğu, batı* gibi yerleştirme adlarının kullanım sıklığı ise daha azdır. Ayrıca dilimizde içsel yerleştirme adlarının kullanım sıklığı, dışsal yerleştirme adlarından daha fazladır. Bunun yanı sıra içsel yerleştirme adları, dışsal yerleştirme adlarına göre daha somut konum bilgisi vermektedir. Dışsal yerleştirme adlarının bildirdiği konum ifadesi ise içsel yerleştirme adlarına göre daha genel ve soyuttur.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of "space" is one of the basic elements of a narrative together with the elements of person and time. In this study, the expression of space was approached in terms of placement, and the expression of position was emphasized. While spatial knowledge can be examined in terms of placement of entities with a semantic role of location in linguistics, it can be examined with a semantic role of both locations and places in grammar. Thus, while placement names and actions provide spatial relations, in terms of location, space information in terms of place can be given through proper and generic nouns, adjectives, prepositions, and markers. There is no specific particle encoding settlement in Turkey's Turkish. Words such as room, entrance, house, island come into operation as space-encoding names in our language. Placement names come into use as prepositions by taking the appropriate name operating suffixes. Thus, they

serve the spatial knowledge by coding the form and style of placement in spatial relations.

This study has been prepared using the qualitative research method through document analysis, which is quite suitable for language studies. As the collection, the novels "Kuşlar Yasına Gider", "Sonsuzluğa Nokta" and "Bin Hüzünlü Haz" by Hasan Ali Toptaş was chosen. The quantitative data was also utilized in this study, which is conducted in the light of linguistic data so that it has been tried to obtain an idea of the frequency of use of the detected data in Turkey Turkish. In the light of the data obtained, the usage styles and semantic roles of the installation names, which are the starting point of the research, were tried to be revealed within the framework of spatial relations based on the novels. A spatial relationship occurs when the spatial location of an entity is determined by another entity. The spatial relationship is based on the placement of one entity relative to another. For the placement to take place, the entity that is placed, the entity that is used as a sign in the placement, and the relationship between these entities are required. Accordingly, spatial relationships occur in two ways, stationary and dynamic. Stationary spatial relations are spatial relations that do not express movement or displacement that explain the locations of entities in relation to each other. There is motion in dynamic spatial relations. Spatial information is given with this movement. However, movement does not only mean displacement. In the spatial expression, the direction change is also achieved through dynamic actions.

Placement names differ from postpositions in terms of having meanings alone, entering operation, constructing phrases and duplications, and differ from spatial coding names in terms of complement their meanings with the names that they come into use. These words do not come into use alone like spatial coding names; if they do, they lose their placement name properties. These words serve to the knowledge of space through more visible, larger, or fixed entities. In the placement, the locations of the entities at the time of enunciation are essential. In this respect, although the placement names have different meaning features such as dimension, direction, volume, their main meanings are determined by the context. When examining the placement names, spatial relationships, it is possible to evaluate them as internal according to dimension, direction, style, etc., and it is possible to evaluate them as external according to distance meaning relations. Based on the novels at hand, the frequency of use of internal placement names is higher than external placement names in our language. In the novels, the frequency of use is higher in the internal placement words that declare settlement on the vertical axis, such as top, bottom, top, side, down, bottom, etc. and placement words that indicate inclusion, and internal placement words such as intermediate, middle, front, back, opposite, after, etc. The frequency of use of placement names showing the parts and borders of assets, such as adjacent, coast, ridge, and edge, and internal placement names such as north, south, east, west, which encode the main directions and give a general settlement expression, is less. In addition, in Turkey Turkish internal placement names provide more concrete location information than external placement names. The position expression declared by external placement names is more general and abstract than internal placement names.

KAYNAKÇA

- Atak, A. (2010). *Fransızca ve Türkçedeki yer belirticilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve yabancı dil olarak Türkçede yer belirticilerinin öğretimi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>.
- Atak, A., & Günay, V. D. (2012). Uzamda yerleştirme yaparken varlıklar arasındaki temellerinin Türkçe açısından incelemesi. *Studia Uralo-Altaica*, 49, 71-79. Erişim adresi: <file:///C:/Users/ALKU/Downloads/13661-Article%20Text-14091-1-10-20180703.pdf>. Erişim tarihi: 16.03.2021.
- Aurnague, M. (1996). Les noms de localisation interne: Tentative de caractérisation sémantique à partir de données du basque et du Français. *Cahiers de Lexicologie*, (69), 159-192.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Borillo, A. (1998). *L'espace et son expression en Français*. Paris: Ophrys.
- Boz, E. (2018). Sözlükler için yeni bir dilbilgisel bilgi önerisi: İlgeçlerin atadıkları biçimbirimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 749-758. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/teke/issue/38234/442037>. Erişim tarihi: 01.03.2021.
- Gökmen, S. (2007). Uzamsal sözcükler-konum sözcükleri, *Dil Dergisi*, (138), 7-17. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/780404>. Erişim tarihi: 12. 02.2021
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*, İstanbul: MEB Yay.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Toptaş, H. A. (1998). *Bin hüznünlü haz*, İstanbul: Adam Yay.
- Toptaş, H. A. (2009). *Sonsuzluğa nokta*, 1. b., İstanbul: İletişim Yay.
- Toptaş, H. A. (2016). *Kuşlar yasına gider*, 1. b. İstanbul: Everest Yay.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. (2011). *Türkçe Sözlük*. (11. b.). Ankara: Yazar.
- Üstünova, K. (2008). *Ad işletimi (Biçim bilgisi)*, (1. b.). İstanbul: Kesit Yay.
- Vandeloise, C. (1986). *L'espace en Français, sémantique des prépositions spatiales*. Paris: Edition Du Seuil.
- Yonkuç, D (2007). *Outils et operations linguistiques servant à localiser dans l'espace en Français et en Turc* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>.